

PRÁVO, PRÁVNÍ KULTURY A MULTIKULTURNÍ VÝZVY

IV.1 Právní kultury, jejich stýkání a potýkání

Právo je významnou součástí kultury společnosti a zároveň tvoří vnitřní řád společenských svazků. Propojuje společnost (tj. soubor jednotlivců a skupin žijících ve vzájemných interakcích) a kulturu (tedy soubor artefaktů, idejí, institucí a regulativů) v sociokulturní systém.²⁰³

Podstatnou roli přitom hraje multidimenzionální charakter práva a komplexnost právní regulace. Právo je především systémem norem a dalších standardů regulujících lidské chování. Jen u toho však nezůstává. Právo je také nositelem důležitých hodnot. Má hodnotový základ, určité hodnoty prosazuje a chrání. Pro adresáty právních norem představuje právo nenahraditelný informační systém, který jim zprostředkovává informace o dovořeném a nedovořeném chování a jeho důsledcích. Právo rovněž vystupuje jako mocenský, donucovací nástroj, který realizuje státní politiku a pomocí přímého a nepřímého donucení garantuje práva a povinnosti právních subjektů. Právní regulace má – jak bylo řečeno – komplexní povahu. Jen nevelká část sociální reality se vymyká z jejího dosahu.²⁰⁴

Ze sociokulturního hlediska je právo heterogenní – dělí se na jednotlivé právní kultury (velké právní systémy, právní

203 Viz VEČEŘA, M. / URBANOVÁ, M. *Sociologie práva*. Plzeň, 2006, s. 96 a násl.

204 GERLOCH, A. *Teorie práva*. Plzeň, 2004, s. 19.

rodiny). Ty jsou souborem podobných právních řádů, kde se vyskytují esenciální shody ve struktuře práva, ve způsobech jeho tvorby a aplikace, v hodnotách a právních principech, na nichž právo stojí, v terminologii a v právním myšlení. O jejich počtu a rozhraničení se ale vedou spory. Jde v nich hlavně o to, na který z těchto parametrů klást důraz a jak se vyrovnat s tím, že ve stále propojenějším světě se některé rozdílů smazávají. Monolitní charakter právních kultur narušuje také existence právních enkláv, tj. území obklopených cizí právní kulturou, stejně jako výskyt smíšených právních řádů, kde je právo tvořeno několika vrstvami a má kompozitní charakter.²⁰⁵

Tradičně se rozeznávala a stavěla proti sobě kontinentální a angloamerická právní kultura. První se zrodila na bázi recepce římského práva a přirozenoprávní doktríny. Byla postavena na dominanci zákona jako rozhodujícího pramene práva a existenci kodexů. Soudci v ní právo nalézali, netvořili. Právo se dělilo na soukromé a veřejné a mělo římskoprávní terminologii. Kontextem tvorby a realizace práva byl právní stát. Druhá se vytvořila v rámci anglického právního vývoje v návaznosti na instituty středověkého práva, bez recepce římského práva, zato pod silným vlivem liberalismu. Jednalo se o právní kulturu, v níž dominovaly precedenty, legislativě patřilo daleko skromnější místo. Soudci zde mohli právo i tvořit, nepoužívalo se členění práva na soukromé a veřejné a terminologie byla ovlivněna feudální epochou. Místo právního státu se tu etablovala doktrína vlády práva (*rule of law*).²⁰⁶

Toto klasické nastavení se však postupně modifikovalo a měnil se i pohled na ně. Ukazovalo se, že v obou těchto právních kulturách se uplatňuje mnohost pramenů práva a že soudci také právo široce dotvářejí – na kontinentu ve for-

205 Blíže KNAPP, V. *Velké právní systémy*. Praha, 1996, s. 51 a násl., s. 103 a násl., s. 199 a násl. Srov. REIMANN, M. / ZIMMERMANN, R. (eds.) *The Oxford Handbook of Comparative Law*. New York, 2008.

206 Viz např. KLOKOČKA, V. *Ústavní systémy evropských států*. Praha, 1996, s. 70 a násl.

mě nezávazné judikatury, ovšem působící kvaziprecedenčně, v angloamerickém právu v precedentech. To jako by obrušovalo hrany, i pokud jde o rozdíly v právním myšlení obou kultur. Kontinentální systémový přístup hledající právní jistotu v zákonech se prolнул s angloamerickým problémovým přístupem ztotožňujícím právní jistotu se soudcovským právem a naopak.²⁰⁷ Ani doktrína právního státu a vlády práva nebyly nadále chápány jako diametrálně odlišné, nýbrž spíše jako sesterské. Obě měly přes některá specifika společný cíl: podřídit stát i ostatní subjekty právu a jeho procedurám.²⁰⁸

Srovnávání obou právních kultur činěné převážně soukromoprávní optikou bylo doplněno o veřejnoprávní pohled. Jeho zohlednění dále relativizovalo dosud vládnoucí názor o značných diferencích obou právních kultur.²⁰⁹ Ukazovalo se, že na rozdíl od málo kompatibilního soukromého práva ve veřejném právu jsou spojnice a paralely jdoucí napříč právními kulturami. Těmi byly psané ústavy na kontinentu a v USA a parlamentní zřízení ve Velké Británii a ve většině zemí kontinentálního práva.²¹⁰

Proces sblížování dvou hlavních právních kultur umocnily globalizační procesy a evropeizace práva. Ty způsobily, že dnes není přehnané mluvit o západním právu jako o určitém vyšším celku. Oblast západního práva je sice vnitřně diferencovaná, ale zároveň má jednotný základ ve společných hod-

207 Podrobně KÜHN, Z. / BOBEK, M. / POLČÁK, R. (eds.) *Judikatura a právní argumentace*. Praha, 2006, s. 1 a násl., s. 12 a násl., s. 25 a násl.; STELMACH, J. Systémové a topické koncepcie kontinentálního práva. In: Gerloch, A. / Maršálek, P. (eds.) *Zákon v kontinentálním právu*. Praha, 2005, s. 119 a násl.

208 Z novější literatury viz např. BRÖSTL, A. *Právní stát*. Košice, 1995. KINDLOVÁ, M. Koncept vlády práva (rule of law) v kontextu parlamentní suverenity ve Spojeném království. In: Jirásková, V. / Suchánek, R. (eds.): *Pocta prof. JUDr. Václavu Pavlíčkovi, CSc., k 70. narozeninám*. Praha, 2004.

209 M. Radin v r. 1948 poznamenal, že kontinentální a angloamerické právo byla často stavěna proti sobě, v základech jsou si však podobná mnohem více, než se obecně připouští. Rozdíly mezi nimi jsou prý spíše záležitostí detailů. RADIN, M. *The Law and You*. New York, 1948, s. 124.

210 K tomu BLAHOŽ, J. / BALAŠ, V. / KLÍMA, K. *Srovnávací ústavní právo*. Praha, 1998, s. 64 a násl. Též viz KLÍMA, K. *O právu ústavním*. Praha, 2012, s. 182 a násl.

notách, k nimž se hlásí (svoboda, rovnost, lidská práva, demokracie a vláda práva). Rozdíly se týkají důrazu na liberální nebo sociální prvek regulace. Zatímco angloamerický svět má blíže k liberálním řešením, kontinentální Evropa tenduje k receptům sociálním (různé modely sociálního státu).²¹¹

Jako tradiční protipól dvou hlavních právních kultur je uváděna islámská právní kultura na Blízkém a Středním východě a v části Afriky, jakož i v jihovýchodní Asii. Vytvořila se na bázi náboženského práva (*šaría*) vztahujícího se na muslimy. Toto právo uznávalo tradiční prameny (korán, sunna, idžma, qijás), jeho normy měly archaický a konzervativní charakter a regulovaly i detaily života, které západní právo běžně ponechává svobodě jednotlivce. Dnes je toto právo omezeno jen na některé obory práva (hlavně na statusové, rodinné a dědické) a ve zbylých odvětvích jednotlivé státy navázaly na kontinentální nebo angloamerické vzory. To dále diferencovalo tuto právní kulturu, v níž nejprve docházelo k částečné deislamizaci a v poslední době místy opět k reislamizaci.²¹²

Islámská právní kultura ale není jedinou právní kulturou v afroasijské oblasti, která je protiváhou západního práva, a přitom od něj není úplně oddělena. Svěbytná situace panuje v Africe, kde se lze setkat s tradičním obyčejovým právem, majícím zdroj v různých kmenových kultech a etnofilozofii, a právem převzatým od bývalých kolonizátorů. Nejvíce je tradiční obyčejové právo rozšířeno ve střední Africe a na Madagaskaru. Jeho váha vzrůstá, čím dále je člověk od metropolí. Někdy je kodifikováno, jindy na ně odkazuje psané právo, tu a tam bývá i zakázáno. Má kmenový charakter.²¹³

Za připomenutí stojí právo i dalších částí světa: právo indického subkontinentu a oblasti čínsko-japonské. V obou

211 Srov. VEČEŘA, M. / MACHALOVÁ, T. *Evropeizace práva v právně teoretickém kontextu*. Brno, 2010, s. 27 a násl. Dále viz VEČEŘA, M. *Sociální stát*. Praha, 1996.

212 Komplexně o tom OSINA, P. *Základy islámského práva*. Praha, 2012. POTMĚŠIL, J. *Šaría. Úvod do islámského práva*. Praha, 2012.

213 HUNGR, P. / KALVODOVÁ, V. *Afroasijské právní kultury*. Brno, 2002, s. 7 a násl.

těchto starých sídelních teritoriích vzniklo právo v dávných dobách jako derivát nábožensko-filozofických, resp. filozofických učení – v Indii hinduismu a dalších (neortodoxních) soustav, v Číně konfucianství a legismu, dílčím způsobem taoismu, jakož i buddhismu, a v Japonsku šintoismu, buddhismu a konfucianství. S nástupem moderní doby převážilo právo kolonizátorů nad právem domácím. Na indickém subkontinentu se vytvořilo anglohindské právo, v Číně a Japonsku nakonec zcela zvítězilo právo přijímané po evropském (nejvíce německém) vzoru. Tradiční hodnoty si však i nadále podržely vliv na obsah práva a právní život, pokud ovšem nedošlo k přílišnému podřízení se cizím vlivům jako např. v komunistické Číně.²¹⁴

Všechny tyto tradiční právní kultury dnes čelí náporu globalizace, která zesiluje expanzi západního práva. Proces, který začal s nástupem éry kolonialismu, v současné době mocně pohání vpřed zájmy globálního kapitálu a integrační tendence. Tradiční společenské struktury a životní styl jen stěží odolávají rozšiřování západní civilizace. Společně s nimi se otřásá v základech také tradiční právo, resp. to, co z něj zůstalo. V některých částech světa toto právo zmizelo, na jiných místech rychle ustupuje, jinde se zarputile brání. Vše provázejí četné kulturní konflikty, v nichž se potvrzuje, že rozhodující faktory představují síla a dynamika západní civilizace.²¹⁵

IV.2 Západní právo versus tradiční právo

Expanze západního práva do oblastí, kde není z kulturního hlediska „doma“, není nic nového. Probíhá kontinuálně za větších či menších konfliktů od dob kolonialismu. Přesto

214 Přehledně tamtéž, s. 69 a násl., s. 87 a násl. Důkladně TOMÁŠEK, M. *Dějiny čínského práva*. Praha, 2004. Týž: *Přehled dějin japonského práva*. Praha, 2007.

215 K tomu viz důkladná komparace – HUNGR, P. *Srovnávací právo*. Ostrava, 2008.

je na místě se ptát, jak mnoho převrací toto právo dosavadní společenské uspořádání v oblastech, kam se šíří. S tím souvisí další problém, zda ve změněném prostředí takto přenesené právo uspělo, popř. má šanci na úspěch. Poslední otázka, jíž se lze stěží vyhnout, se týká toho, zda západní právo přináší obyvatelům jím zasažených míst pozitiva, nebo naopak negativně poznamenává jejich život.

Jak velkou kulturní změnu s sebou nese rozšiřování západního práva mimo sféru západní civilizace, vidíme nejlépe ze srovnání západního a tradičního práva. Zatímco západní právo je právem moderní industriální společnosti, tradiční právo je právem společnosti předmoderní, zemědělské a pastevecké, eventuálně někde i společnosti lovců a sběračů. Západní právo je otiskem individualizované společnosti relativního dostatku, cenící si nadevše svobodu. Naproti tomu tradiční právo je právem společnosti, kde jsou jednotlivci nadřazeny kolektivní svazky (rodina, rod, kmen), kde je kardinální starostí zajištění základních životních potřeb a kde je ústřední hodnotou solidarita.²¹⁶

Západní právo je nezávislé na společenské morálce a náboženství. S morálkou má jen některé styčné body (např. institut dobrých mravů či profesionální etiku právnického stavu). Právní regulace se netýká každého detailu lidského života. Ten je ponechán svobodě jednotlivců.²¹⁷ Tradiční právo je promíšeno s náboženstvím a morálkou. Nezřídka bývá přímo jejich součástí či derivátem. Obsahuje kromě norem regulujících vztahy mezi lidmi i normy upravující povinnosti lidí k bohu nebo bohům, resp. vůbec k posvátnu. Svobodu lidí omezují různá tabu, která přispívají k detailní reglementaci každodenního života. Charakter těchto omezení je závislý na kultuře, o jejíž právo jde. Zvláště významné jsou rozdíly diktované různým náboženstvím.²¹⁸

Další diference spočívá v poměru obou práv k lidským prá-

216 Viz GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha, 1999, s. 66 a násl.

217 Blíže HART, H. L. A. *Právo, sloboda a morálka*. Bratislava, 2003.

218 Viz O'CALLAGHAN, S. *Malé kompendium světových náboženství*. Praha, 2012.

vům. Zatímco pro západní právo představují lidská práva východisko a limitaci veškeré regulace, tradičnímu právu jsou lidská práva někdy i bytostně cizí. Suverenita boha, kterou tradiční právo v nejednom případě ctí, vylučuje ideu lidských práv v západním pojetí.²¹⁹

Nepřehlédnutelný rozdíl mezi oběma právy se týká jejich pramenů. Západní právo uznává nejvíce legislativu a soudcovské právo, naproti tomu tradiční právo stojí na právních obyčejích a často na náboženských knihách a právníkové literatuře. Není divu, že má západní právo daleko větší regulativní možnosti než právo tradiční a že je také mnohem pružnější než rigidní tradiční právo. V západním právu je prakticky každá norma změnitelná, nezměnitelnost si nárokují jen některé ústavní normy, relativně vysoký stupeň nezměnitelnosti se přiznává precedentům. Základními principy právní regulace jsou komplexnost, systematickosti a racionalita. V tradičním právu bývá nezměnitelnost poměrně častá. Toto právo zpravidla netvoří propracovaný systém a obsahuje iracionální momenty.²²⁰

Poslední rozdíl, který by se měl připomenout, se dotýká fungování právního stavu a právních institucí. Ve sféře západního práva má klíčovou roli vzdělaný právník, který představitel laiky a rozsáhlé institucionální zajištění tvorby a aplikace práva státem. V tradičním právu se někdy vyskytuje kněžská jurisprudence a institucionální zabezpečení tvorby a aplikace práva je na primitivní úrovni, bez vazby na stát.²²¹

Toto srovnání západního a tradičního práva je jen přibližné, protože obě tato práva jsou vnitřně značně diferencovaná. Na druhé straně vzdálenost mezi nimi snižuje jejich prostupování a mísení. K této komparaci je proto třeba přistupovat s patřičným nadhledem jako k pokusu o určitou generalizaci.

219 Srov. HANKO, J. Jak vnímá lidská práva islám? In: Gerloch, A. / Šturma, P. a kol. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha, 2011, s. 413 a násl.

220 Komparaci nabízí HUNGR, P. *Srovnávací právo*. Ostrava, 2008.

221 Tamtéž.

Nicméně k vyřešení námi sledovaného problému – jak moc západní právo převrací dosavadní společenský pořádek na místech, kam se šíří – úplně postačí. Odpověď je totiž zřejmá. Děje se tak zásadním způsobem, a to buď evolučně, odehrává-li se vše v delším časovém horizontu, nebo revolučně, jde-li o průnik v kratším časovém údobí.

V průběhu koloniální expanze evropských zemí do mimo-evropských oblastí docházelo k rozsáhlému ničení místních kultur. Ze základů byly vyvraceny celé říše a hromadně vyvražďovány národy označené Evropany za divochy. Hlavní prostředky v repertoáru kolonizátorů tvořily násilí a útisk. Ideologii, která ospravedlňovala toto barbarství, představovalo křesťanství. To hledělo na místní obyvatelstvo nejen jako na barbary, ale i jako na bezvěrce. Tím bylo mnohé předurčeno. S domácím obyvatelstvem se často nejednalo ani jako s lidmi. Obdobně se zacházelo s jejich kulturou, ať už byla jakkoli vyspělá. Cokoli se vyskytlo v dosahu kolonizátorů, bylo jimi nemilosrdně decimováno. Platilo to i pro právo. Teprve postupně se přístup dobyvatelů do jisté míry zjemnil. Ponenáhlu zvítězilo přesvědčení, že i domorodci mají duši a jsou lidské bytosti. Genocidní nadvláda se změnila v systém ekonomického kořistění. To vytvářelo určitý prostor pro prolínání kultur.²²²

Na řadě míst světa docházelo k mísení prvků tradičního domácího práva a práva kolonizátorů. Tento vývoj byl pozorovatelný zejména v anglických a francouzských koloniích. Tak např. islámské právo bylo v anglických koloniích infiltrováno doktrínou precedentu, obecnými principy anglického práva, citem pro morálku a svědomí. V 19. století se prosazovala legislativa, která byla symbiózou islámského a anglického práva. Vzniklo angloislámské právo. Podobným způsobem se etablovalo v Indii anglohindské právo. Vývoj ve francouzských koloniích se v tomto ohledu příliš nelišil. Také zde se evropské představy o právu mísily s tradičními úpravami, což

222 Přehledně HORDERN, N. / DRESNER, S. / HILLMAN, M. *Nový svět*. Praha, 1987; Kosek, J. *Právo (n) a předsudek*. Praha, 2011.

se nakonec promítlo i do legislativy. O prolínání tradičního práva a moderního západního práva se zasloužila nejen legislativa, ale i odvolací justice anglických a francouzských kolonií, která korigovala rozhodnutí domorodých soudů ve směru evropských náhledů na spravedlnost, a právní myšlení.²²³

Západní právo pronikalo rovněž tam, kde existovaly nezávislé státy. Příkladem může být Osmanská říše. V ní bylo tradiční islámské právo doplňováno a měněno zákonodárnými akty. V 19. století se prosadila řada změn otevřeně odporujících islámskému právu a byla zaváděna legislativa inspirovaná západními (převážně francouzskými) vzory. Dokonce i kodifikace tradičního islámského práva měla charakter spíše sekulárního než náboženského zákoníku.²²⁴ Jiným příkladem mohou být jihoamerické země, které navazovaly na kontinentální předlohy (francouzskou a jiné).²²⁵

Specifický byl právní vývoj v dálnévýchodní oblasti. Probíhal pod rozhodujícím čínským vlivem. Čínské právo vytvořilo už v nejstarší době (do 3. století po Kr.) kompaktní systém, který zahrnoval psané právo (rozsáhlá kodifikace trestního a administrativního práva), obyčej (týkaly se hlavně rodinných a manželských vztahů, okrajově i vztahů vlastnických) a precedenty (vyskytovaly se především v trestním procesu). Ve druhé polovině prvního tisíciletí se rozšířilo do sousedních států, kde položilo základy jejich právních řádů. Právo Dálného východu se postupně diferencovalo na dva subsystémy: čínsko-korejsko-vietnamský a japonský. Toto rozrůznění bylo způsobeno vzdalováním se japonského práva jeho čínskému předobrazu (od 10. století se japonské právo vydalo vlastní cestou). Tradiční právo Dálného východu prodělalo svůj vznik, rozmach, úpadek a zánik. Ten nastal v 19. století v důsledku střetu s moderním evropským a angloamerickým právem, které přinášely koloniální mocnosti. Jeho osud byl nevyhnutelný. Tváří v tvář modernímu západnímu právu

223 POTMĚŠIL, *op. cit.*, s. 51 a násl.

224 Tamtéž, s. 50 a násl.

225 KNAPP, *op. cit. sub 205*, s. 117.

a nárokům modernizující se společnosti se ukazovalo jako zastalé a nezpůsobilé regulovat společenský život (nepodporovalo svobodu a rovnost, neznalo pojem subjektivního práva a neposkytovalo odpovídající ochranu rozmáhajícímu se podnikání). Bylo jednou z příčin, proč dálnovýchodní země za koloniálními mocnostmi zaostávaly, a představovalo významnou překážku, která kolonizátory znemožňovala dohnat. Pokusy je modernizovat selhaly, a proto bylo smetené.²²⁶

Výše naznačené trendy pokračovaly po rozpadu koloniální soustavy. Nové státy ponechávaly v platnosti právo z koloniálních dob a časem vytvářely své vlastní opět inspirované právem svých někdejších metropolí. Vztah tradičního a nového zákonného práva přinášejícího modernizaci právního řádu se lišil od státu ke státu. Na některých místech se z tradičního práva stalo už jen právo historické. Jinde se dostalo do legislativy. V dalších oblastech koexistovalo s právem státním. Diferenciaci právních režimů bylo možné zaznamenat zvláště v islámském světě a v subsaharské Africe. Ve světě islámu záleželo na tom, zda se stát dokázal vyprostit ze sevření náboženství, nebo s náboženstvím uzavřel kompromis, či se mu nadále podřizoval. Vedle laických států (Turecko) se vyskytly konzervativní nebo revoluční náboženské režimy (prvním je Saúdská Arábie, druhým Írán). Nejvíce však bylo zemí z druhé skupiny, kde si islám a tradiční islámské právo podržely významné místo (typicky ve věcech statusového, rodinného a dědického práva). Podobně rozrůzněná byla situace ohledně obyčejového práva v subsaharské Africe.²²⁷

Dnes platí, že západem ovlivněné státní právo se uplatňuje ve výše zmíněných zemích tam, kam až dosahuje státní moc. V odlehlých oblastech, kde žijí necivilizovaná primitivní společenství, vládne tradiční právo. Ani velké vzdálenosti a snaha zachovat tradiční životní formy ale nejsou zárukou, že se lze vyhnout rozšiřování západní civilizace. Starý svět, který

226 Viz pozoruhodná práce M. TOMÁŠKA: *Právní systémy Dálného východu I.* Praha, 2016.

227 Podrobně HUNGR / KALVODOVÁ, *op. cit.*, s. 27 a násl. a 53 a násl.

se dostane do kontaktu s expandující západní kulturou, většinou rychle podléhá nebo je vytěsňován do ještě vzdálenějších míst. Pokusy o návrat tradičního práva odehrávající se ve více civilizovaných oblastech také běžně nemívají šanci na úspěch. Stačí si vzpomenout na snahu o restauraci tradičního islámského práva, která zasáhla některé arabské země od 70. let 20. století. Ve většině z nich časem ztroskotala pro prosazení laicizačních trendů. Ty měly více než vydatnou podporu západních zemí, které nejednou neváhaly sáhnout i k ozbrojené intervenci.²²⁸

V návaznosti na tento přehled expanze západního práva můžeme zodpovědět druhou otázku týkající se míry úspěšnosti tohoto práva v prostředí, kam se rozšířilo. Měřeno jen optikou rychlosti a rozsahu rozšíření západní právo bezpochyby uspělo. Na různých místech ale nestejnou měrou. Záviselo to hlavně na tom, jak mnoho se domácí obyvatelstvo jeho pronikání stavělo na odpor. Přece jenom šlo o právo cizí a kulturně cizorodé, přitom rozšiřované zprvu kolonialisty, později vlivem globalizačních a integračních procesů. Jeho šíření bránilo také místy hodně vyspělé nebo naopak nadmíru zaostalé prostředí. V obou bylo problematické se zachytit. V současné době se expanzi západního práva a vůbec celé západní civilizace staví do cesty především islám. Ten v některých zemích velice zesílil a chápe šíření všeho západního jako útok na vlastní podstatu. Usiluje o restituci poměrů a snaží se rozpínání celé západní kultury všemožně zabránit. Daří se mu to místy a zpravidla na přechodnou dobu. Žádné náboženství nemůže dnes otočit kolem dějin zpět, eliminovat šíření kulturních impulsů a pomíjet fakt propojení celého světa.²²⁹

Nezodpovězena zatím zůstala třetí položená otázka: co dobrého nebo špatného přináší západní právo do míst, kam

228 Srov. OSINA, P. *Pluralita normativních systémů – zvykové právo*. In: *Pluralismus moci a práva*. Bratislava, 2009, s. 344 a násl.

229 Srov. POTMĚŠIL, *op. cit.*, s. 188 a násl. ŠTEFANOVIČ, M. *Svetové právne systémy*. Žilina, 2007, s. 129 a násl.

se šíří. Jako pozitivum se jeví hlavně to, že západní právo je prostředkem modernizace společnosti. Je schopné pomoci pozvednout i zaostalé oblasti a zlepšit kvalitu života v nich. Jeho zavádění je podmínkou činnosti nadnárodních korporací v zemích třetího světa a také jejich limitem. Negativně západní právo působí, šíří-li se nedemokraticky, nebo pokud ohrožuje kulturní svéráz oblastí, do nichž přichází. Obdobně tomu je, je-li toto právo zneužíváno jako prostředek politické nadvlády nebo ekonomického drancování. Takové právo je mnohem horší než tradiční právo, které jím bylo nahrazeno či modifikováno.²³⁰

IV.3 Imigrace do západních zemí a právo

V soudobém právu nedochází jen k expanzi západního práva, jak bylo popsáno výše, ale i k procesu opačnému: k průniku zejména islámského práva do domovské sféry západního práva. Může za to nápor přistěhovalců, kteří si v souladu s jimi uznávaným principem personalitativního práva přinesou toto právo ze své vlasti nebo se k islámu a islámskému právu přihlásí později, stejně jako jejich rozrod téměř geometrickou řadou. Tento proces je zřejmě jeden z nejvýznamnějších případů multikulturalismu v právu – tj. stýkání a potýkání se různých právních kultur s dopady v oblasti práva. Je také fenoménem velmi citlivě vnímaným, a to pro závažné právní konsekvence, které jsou s ním spojeny, a proto, že vzbuzuje emoce, jež mohou vyvolat nepokoje nebo i celospolečenský konflikt.²³¹

Proč je tato situace tolik problematická? Důvodů je více. Společný kořen mají v malé slučitelnosti obou kultur. Islámská kultura je postavena na rozhodujícím vlivu náboženství na organizaci a chod společnosti. Vychází ze suverenity boha

²³⁰ Obdobně OSINA, *op. cit. sub* 228, s. 345 a násl.

²³¹ Více viz SCHEU, H. Ch. (ed.) *Migrace a kulturní konflikty*. Praha, 2011, s. 17 a násl.